
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2010 (год. XIX), ISSN 0861 7902

РЕЦЕНЗИИ

И ТЕ В ЛИТЕРАТУРАТА.

(Удволствен прочит на една юбилейна книга)

И ние в литературата. Съст. Е. Налбантова. Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. В. Търново, 2010.

Това е дълго подготвян, оригинален по замисъла си сборник, представящ едно поколение литературоведи, свързало името си с Великотърновския университет и катедра “Българска литература”. Десетимата автори имат зад гърба си солидна творческа биография. Повече от 20 години те градят собствено поле в съвременната българска литература. Неотдавнашният им юбилей ги представя по-скоро като хора с преголяма енергия в средата на жизненото им поприще. Съставител на „И ние в литературата“ е Елена Налбантова. Предполага се, че и други са ѝ съдействали в името на чудесната идея. Но не това е най-важното. По-интересен е колективният образ, свързал толкова различни индивидуалности. Видно е, че през годините нещо е обединявало тези литературоведи, карало ги е да се съизмерват и да постигат себе си чрез мисълта и надеждите за другия.

“И ние в литературата” се състои от три части: първата представя литературоведски текстове на десетимата автори (вероятно с презумпцията за представителност, след направен личен избор), втората съдържа колективна хронологична библиография, нещо като обща творческа снимка на фона на изминалите десетилетия, а третата дава думата на колеги, приятели и съмишленици, готови да споделят личните и професионалните си впечатления за юбиларите. Уводните думи принад-

лежат на проф. Анчо Калоянов – преподавател, колега и приятел с безспорен авторитет и памет за първите стъпки на литературоведите. Панорамно отворен и детайлизиран е обобщаващият портрет на доц. Антония Велкова-Гайдаржиева, възпитаник на катедрата, студентка на учениите от това поколение. Словото ѝ е едновременно аналитично и емоционално, защото е решила да сподели не само отговорността за професионалните качества на десетимата литературоведи и преподаватели, но и впечатленията си на ученик, колега и приятел. Освен споменатите три раздела, сборникът представя и редица фотографии от 80-те години на миналия век до днес, запечатали моменти от живота на това поколение.

Както можем да се досетим, основната част от вниманието ангажира първата третина на сборника и поради това ще се постарая накратко да споделя впечатленията си от нея.

Венелин Грудков анализира един от „(не)състоялите се разговори в българската литература” до разделната 1989 г. – този между писателя Ем. Станев и неговия добър приятел и съветник акад. Петър Динеков, провокирал интереса към прелюбопитните средновековни сюжети на големия ни белетрист. Грудков задълбочено размишлява за официалния и паралелния нему свободен диалог, който се превръща в контрапункт на ортодоксалните критически практики и в начин да се заобиколи строгият коректив на всевластната цензура.

Виолета Русева проучва (неслучилия) творчески дебют на Д. Дебелянов през далечната 1906 г. и следите на символистичния език в неговата поезия. Като обглежда както пейзажа в тази поезия („поетически въобразените пространства”), така и извървения от Дебелянов преход от символистичната матрица към индивидуалния почерк, Русева спира вниманието си върху неизпратените стихове от фронта, а също и върху „Стихотворения”-та на поета, плод на съставителските грижи на Н. Лилиев, К. Константинов и Д. Подвързачов.

Ценен принос в биографичното четене на Вазовото творчество представлява статията на **Димитър Михайлов** „Бягствата на Вазов и голямото завръщане, или как „Манчовият поет” става народен поет”. Критикът прави сюжет от перипетиите и бягствата на писателя, а също и художествено-психологическа дисекция на Вазовия поведенчески модел по време на Априлското въстание. Михайлов детайлно проучва самосъхранителните механизми, превърнали се в активен двигател на Вазовите бягства; вещо анализира канонадата от събития, нападки и

словесни двубои, довели до превръщането на беглеца в едно от най-значимите имена в българска литература.

Елена Налбантова осъществява литературоведски прочит на „Денница на новобългарското образование” от Васил Априлов през призмата на два обекта: образа на търговеца и образа на града – Одеса. Така възрожденският текст се насища с нови смисли и озвучава новаторски в същността си проблеми от 40-те години на 19 век. Доц. Налбантова грижливо изследва връзката между търговското съсловие, автобиографичните податки и текстовите реалности в брошурата; обръща нужното внимание върху творческия акт на Априлов, който го превръща в един от „законодателите на българската памет”. Обект на изследване е афинитетът на възрожденеца към България, картографирането (културно и географско) на напуснатата отдавна Родина.

Пробив в осмислянето на Васил-Поповите художествено-естетически търсения прави **Иван Станков** във фрагмента „*Теорията на относителността, огледана в „Корените” на В. Попов*”. Тук акцентът е поставен върху своеобразната симбиоза между „релятивизма на Айнщайн /.../ и фугалната музикална композиция”, обладали художествената система на писателя. Критикът ситуира „Корените” в зоната на Айнщайновия отказ от абсолютизиране на категорията време и контрапунктните фрагменти в музиката на Бах. Иван Станков изследва основанията и резултативността от „вторичния литературен митологизъм през 60-те години на XX век”, който разбива строгата координатна система на така необходимия през 50-те всевиждащ разказвач.

Николай Димитров изследва (онтичните) тематични, структурни и емоционални сходства, но и различията, които съществуват между поетичните светове на Д. Дебелянов и П. Яворов; задълбочено проучва корените на рефлексивността в Яворовата лирика, иманентната ѝ философичност. На тази база по-лесно оразличими стават творческите дирения на Дебелянов, в чиито стихове са заличени границите между „битийстващи и битие”. Поезия, която по думите на Димитров изразява „повече състояния, отколкото същности”. По-нататък изследователят очертава една „абстрактна мрежа от значения”, които говорят с езика на Българския модернизъм. Към мрежата от разчетени ключови понятия се присъединяват „граничен човек”, „метафизичен хоризонтал”, „споменен език”, „екзистенциално съмнение” и др.

От господстващите етически и естетически ориентири през Алевковата епоха се интересува **Петър Стефанов** в статията „*Щастливцеца*

и неговия „херой” – генезис и равнища на един нов сюжет в персоналия етика”. Литературоведът проучва сблъсъка на идеите, ферментацията на ценностите и изкристализирането на новото в обществено-политическия и културния живот през 90-те години на XIX век. Образът на Бай Ганьо е разчетен като „културна енигма”, като „идеологически най-репрезентативния герой на времето” и убедително защитава своята концепция, търсейки връзката между характерния за Алеко подход на трансформиране на житейските факти в художествени и етимологията на персонажа. Значително място в статията е отделено на гражданската позиция на Алеко Константинов, на авторовата биография, в която се срещат предначертаното с доброволно избраното, за да превърнат писателя в един съвременен мит.

Във „*Видимия смях и водещия глас*” **Радослав Радев** поставя въпроса за смеховата култура в анекдотите на/за Хитър Петър, оразличавайки семантичната и етимологичната натовареност на видовете смях и на понятията, които ги означават („смехотворец”, „грохотател”, „хърваци” и др.). Смехът (гласът) и зрението са допълващи се знакови системи. Методичен както всякога, изследвачът се впуска в слабо проучени територии и предизвикателства, каквито са добрият и лошият глас, словесната съ-общност и др., даващи отговор на въпроса, защо Хитър Петър размива другите, без самият той да се смее, обективирайки смеха като преживяване извън себе си. Текстът е богато илюстриран с примери от произведенията на Каравелов, Вазов и Алеко Константинов, които подсказват за индивидуалната употреба на смеха.

В първата част от диптиха си (две студии за разказа “Лазар и Исус” от Ем. Станев) „*Евангелието от Лазар*” **Сава Василев** аргументира прочита си на „Лазар и Исус” от Ем. Станев като текст-превод на една жанрова структура – тази на романа – на езика на друга, а именно на разказа. Полагайки апокрифния текст за Лазар до сензационното „Евангелие от Юда”, Василев проучва междутекстовите връзки на творбата с евангелския прототекст и търси основанията на писателя за избора на оригинални и дръзки решения, като успява да докаже тъждествеността на Йоан с Лазар („любимия ученик”) и смисъла на преобръщането на изконната представа за вяност в текста на Станев. В коментара за Вестителя, Промяната и Страх на Лазар се очертава спиралата на предизвестеното предателство и се доказва, че писателят принципно не изневерява на голямата идея за изконната сила на Вярата – в противоречие с общоприетата и често повтаряна теза за дуалистичната или атеистична светочувствителност на писателя.

Статията на **Тодор Моллов** за „*Ерменче позлатенче*” тръгва по следите на една класическа фолклорна игра и проследява отделните миторитуални схеми, залегнали в основата ѝ. В приложението са набелязани редица инварианти, разпространени в различните географски области. Според автора водеща цел на играта е „събирането на войска” и възвръщането на баланса между царя и войниците му посредством инициационни преживявания.

Втората част на “И ние в литературата”, както вкратце отбелязах, представлява поколенческа библиографска справка, подредена не според индивидуалните публикации на всеки от авторите, а по години – от 1992 г. до началото на 2009 г. Няма как да останат незабелязани пропорционалните на натрупания опит резултати – както разширяването на тематичния обхват, така и обогатяването на интерпретаторските умения от страна на великотърновските литературоведи.

Третата част – „Другите за нас” – дава думата на приятели и колеги да споделят впечатленията си от срещите и извървения съвместен път. Симеон Янев коментира „средното поколение” в катедра “Българска литература” на ВТУ, а Дора Колева анализира „Търновската вълна” в най-новата ни литературна история. Валери Стефанов разказва за търновските си приятели в лицето на юбилярите, а Антоанета Алипиева и Мила Кръстева са по-конкретно ангажирани, адресирайки думите си към Виолета Русева и Елена Налбантова. Много колорит и настроение, допълващи споделеното от Антония Велкова-Гайдаржиева за участниците в сборника, внасят стиховете и закачливите, но характерологични шаржове на поета Здравко Пеев.

Удоволствието от прочита на юбилейния сборник се дължи на много и различни фактори. И понеже в него става въпрос за личности, ще си позволя да отбележа и нещо лично. Търсейки най-подходящото сравнение за десетимата, се затрудних да ги свържа с познати, отдавна попаднали в обръщение исторически и/или литературни персонажи: бяха със седем повече от мускетарите и твърде малко, за да стигнат бройката на четиридесетте разбойници. Числото десет неизбежно ме доведе в подножието на Синай и ми напомни декалога: Не кради (чуждите идеи), Не лъжи (т. е. не осквернявай с неистини литературно-критическото поприще), Почитай авторитета на своите предшественици и духовни учители, Не (слово)блудствай, Не убивай (амбициите на тези след теб), Не въздигай измислени кумири, не им се кланяй и не им служи и т.н. Може би това са техните лични етични ориентири, от

които ежедневно се ръководят. Всеки от десетимата е издигнал своята работа в култ. Подобно на декалога, те отдавна са институция и еталон за посвещение, дарба и знание. Всеки от тях има собствена равнотежест и критично мислене; своя извоювана истина, която не преповтаря чуждите евристични открития.

И защото удоволствието до голяма степен идва от познанството, искам да благодаря на всеки един от тях: на Венелин Грудков за човешкото отношение и за ненатрапчивите съвети; на Виолета Русева, че ме накара да прочета и осмисля по нов начин Модерността; на Димитър Михайлов, че ми показа какво е да си верен на себе си и да отстояваш своята гражданска позиция; на Елена Налбантова, че ми помогна да усетя Възраждането. На Иван Станков благодаря за всички текстове, над които плаках; на Николай Димитров за ежедневното обгрижване на новите поколения учени; на Петър Стефанов за насърчения; на Радослав Радев задето ме научи да (се) усмихвам; на Тодор Моллов за неизчерпаемата му активност в художествено-творческата, научно-изследователската и доблестно-човешката дейност. На Сава Василев благодаря за това, че никога не се отказва; че ми помогна да победея синонимното безсилие и лошия синтаксис; благодаря за благородството, доверието и посветеността.

Марина Владева